Департамент культури, туризму, національностей та релігій
Запорізької обласної державної адміністрації
Комунальний заклад "Запорізька обласна бібліотека для дітей "Юний читач"
Запорізької обласної ради

Слава краю мого, наче повість безкрая…

До 80-річчя утворення Запорізької області

Запоріжжя
2019

Слава краю мого, наче повість безкрая…: До 80-річчя утворення Запорізької області / Інформаційно-методичний матеріал / укладач Н. О. Шахневич. – Запорізька обласна бібліотека для дітей "Юний читач". – Запоріжжя, 2019. – 16 с.

Інформаційно-методичний матеріал "Слава краю мого, наче повість безкрая…" може бути використаний працівниками бібліотек та освітніх закладів для організації роботи з питань краєзнавства. Містить сценарій проведення свята до ювілею ЗОБД "Юний читач". Розрахований на бібліотечних фахівців та широке коло читачів.

Укладач Шахневич Н. О..

Редагування та
комп'ютерна верстка Веселова Л. Г.

Відповідальна за випуск Данилова Л. В.

Ні, ти не знаєш добре України,
Якщо на Запоріжжі не бував…
Петро Ребро

Сторінка з історії

Поданий нижче матеріал може бути використаний для проведення годин краєзнавства, історичних екскурсів, краєзнавчих мандрівок тощо. Гарним доповненням до нього може бути мультимедійна презентація, присвячена висвітленню основних досягнень області за 80 років.

У Запорізькій області, мабуть, як ніде в Україні, помітні традиції, які сягають корінням в багату історію краю. Запороги, Запорізький край – це наш полуденний вільний степовий край за дніпровськими порогами. Одночасно це – і вітряне ковилове Дике Поле, і загадкове Лукомор'я, і чорноземна щедра Таврія, і овіяна давніми оповідями геродотівська Гилея, і легендарне Білобережжя, і казкове Біловоддя, і козацький Великий Луг Запорозький. За народами, які проклали по берегах Дніпра та південних степах не одну стежку, нас називали і Кіммерією, і Скіфією, і Роксоланією, і Сарматією, і Амазонією, і Татарією (Тартарією), і Казакією, і навіть Духоборією.

Сприятливий клімат і вдале географічне положення Запоріжжя привертали до себе людину з незапам'ятних часів. Найдавніші стоянки первісних людей у річковій долині порожистої частини Дніпра відносяться до епохи середнього палеоліту (100-40 тис. років до н. е.). Протягом багатьох століть територія краю була своєрідним коридором, яким проходили різні народи, де схрещувались різні культури. Кіммерійці, скіфи й сармати, готи і гуни, авари, хазари, половці, печеніги, слов'яни залишили по собі в Придніпровських степах різноманітні археологічні пам'ятки. Під час татаро-монгольської навали 1237-1240 рр. Територія Запорізького краю на два століття увійшла до складу Золотої Орди. 1445 року запорозькі степи по лівому берегу Дніпра увійшли до складу Кримського ханства. А вже з кінця XV до середини XIX ст. їх населяли кочові та напівосілі ногайці.

Природно-географічні та історичні умови XV - XVI ст. сприяли тому, що південно-українські землі стали одним із центрів формування запорозького козацтва. Одним із його головних твердинь і символів став острів Хортиця, відомий ще з давньоруських часів. Подією загальноукраїнського значення стало формування з окремих козацьких загонів та промислових артілей соціально-політичної та військової організації запорозького козацтва –

Запорозької Січі (Війська Запорозького Низового). Таким чином, Запорозька Січ стала першим на території України політичним формуванням з усіма ознаками республіки. Вона довго зберігала свою незалежність та займала визначне місце в міжнародних відносинах – європейські держави встановлювали з нею дипломатичні відносини та шукали військового союзу. Проте, наприкінці XVIII ст., після розгрому царською Росією козацьких поселень, землі південної України увійшли до складу Російської імперії.

Процес нового заселення та освоєння земель сучасної Запорізької області був складним. В ньому брали участь представники багатьох народів та національностей. Складовою частиною населення території сучасної Запорізької області стали іноземні переселенці: німці-меноніти, болгари, євреї, гагаузи, поляки, серби, греки, албанці. Це призвело до розвитку краю як багатонаціонального, а спільне проживання забезпечило запозичення господарських навичок, окремих особливостей життя і побуту одним народом в іншого і викликало до життя своєрідне злиття культурних та господарчих традицій.

Події української національно-демократичної революції 1917-1921 рр. призвели до падіння Російської імперії і надали історичний шанс українському народові, у т. ч. і на Запоріжжі, реалізувати своє право на самовизначення та розбудову власної незалежної держави. Один з вдумливих політиків тієї доби – О. Шульгін досить тонко підмітив: "Історія, така скупа для українців протягом віків, занадто щедро наділила їх державними подарунками протягом місяців. Державність, самостійність, влада з усіма своїми труднощами і несподіванками не прийшла, а злетіла до нас… Україні довелось вести своє державне будівництво серед нечуваних обставин, на руїнах світової війни". У період 1917 – 1921 років Україна пережила різні форми національної державності (УНР, Українська Держава, ЗУНР, Кубанська НР, а також Кримська НР). Після кількох літ тяжкої боротьби на декількох фронтах одноразово незалежна Україна зазнала поразки й у кінцевому рахунку українські етнічні території були розділені між СРСР, Польщею, Румунією та Чехословаччиною. В результаті боротьби різних політичних сил на більшій частині України встановилася більшовицька радянська влада з її у кінцевому рахунку тоталітарним режимом. Територія нинішньої Запорізької області також увійшла до складу Союзу РСР. Запоріжжя стало одним із полігонів, де втілювалися стратегічні плани індустріалізації СРСР. У 1927 р. почалося будівництво Дніпрогесу – наймогутнішої гідроелектростанції у Європі на той час. Поряд прискореними темпами споруджувався комплекс нових енергоємних підприємств.

10 січня 1939 року з'явився Указ Президії Верховної Ради СРСР про утворення Запорізької області з центром у місті Запоріжжя. До складу Запорізької області було включено 28 районів, які раніше входили до Дніпропетровської області: Андріївський, Якимівський, Бердянський, Велико-Білозерський, Велико-Токмацький, Ва-

силівський, Веселівський, Генічеський, Гуляйпільський, Кам'янсько-Дніпровський, Коларовський, Красноармійський, імені В. В. Куйбишева, Люксембурзький, Мелітопольський, Михайлівський, Молочанський, Нижньо-Сірогозький, Ново-Василівський, Ново-Златопольський, Ново-Миколаївський, Оріхівський, Пологівський, Приазовський, Ротфронтівський, Сиваський, Чернігівський, а також 2 райони тодішньої Миколаївської області – Велико-Лепетиський і Ново-Троїцький.

Невдовзі почалась перша реорганізація адміністративно-територіального устрою області, яка продовжувалась декілька місяців. 11 лютого 1939 року був утворений Запорізький район, а 26 березня на місці ліквідованих Коларівського, Люксембурзького, Молочанського і Ротфронтівського районів утворений Приморський. А 7 червня місто Бердянськ було перейменоване у м. Осипенкове, на честь землячки, знаменитої льотчиці Поліни Осипенко. Бердянський район став Осипенківським. Негативними наслідками такої реорганізації стало те, що центральна влада знищувала залишки національно-територіальних утворень болгар, німців-менонітів, які ще деякий час продовжували існувати на території Запорізького краю.

У порівнянні з сучасною територією Запорізької області у 1939 році її площа була значно більшою і включала частину сучасних територій Херсонської і Миколаївської областей. Межувала Запорізька область з Дніпропетровською, Сталінською (тепер Донецька), Миколаївською областями і Кримською Автономною РСР. Взагалі, Запорізька область була однією з найбільших за територією і економічно найрозвинутіших областей у складі УРСР, а 300-тисячне, на тоді, Запоріжжя входило в п'ятірку найбільших міст республіки.

У березні 1944 року була проведена чергова зміна адміністративно-територіального поділу України, в результаті якої була утворена Херсонська область, до складу якої увійшли Велико-Лепетиський, Генічеський, Іванівський, Нижньо-Сірогозький, Ново-Троїцький і Сиваський райони, які раніше входили до Запорізької області. Саме тоді Запорізька область отримала межі, близькі до сучасних. Остаточне оформлення сучасних кордонів області відбулось у 1949 році, коли Указом Президії Верховної Ради УРСР зі складу Запорізької до Сталінської (нині Донецька) області були передані два населених пункти – Зачатівка і Красновка.

Бурхливий розвиток економіки та культури нашого краю був перерваний на чотири роки Другою Світовою війною. Післявоєнне ж відродження стало однією з найяскравіших сторінок в історії області. І в першу чергу це була відбудова запорізького індустріального комплексу – Дніпрогесу та підприємств чорної та кольорової металургії. Вже до початку 1950 року відно-

вили роботу всі 670 заводів і фабрик області. У 1950-1970 рр. в області були створені нові галузі індустрії – електротехнічна, хімічна, продовжував зростати її енергетичний потенціал. Поруч із введенням у дію Дніпрогесу-2 було споруджено Запорізьку ДРЕС та Запорізьку атомну електростанцію.

Запорізька область відігравала виключно важливу роль в економічному та культурному розвиткові не лише України, а й усього колишнього Радянського Союзу, а нині займає достойне місце на мапі незалежної України. Запорізька область сьогодні – це не тільки самобутня історична перлина України, але й один із головних центрів розвитку економічного й інтелектуального потенціалу України. Ми по праву можемо пишатися як нашим славним історичним минулим, так і досягненнями сучасності. Нині промисловість Запорізької області – потужний індустріальний комплекс. У структурі промислового виробництва регіону найбільшу питому вагу мають чорна металургія, електроенергетика, машинобудування та металообробка, кольорова металургія. У регіоні виробляється четверта частина усієї електроенергії країни, основним виробником якої є Запорізька атомна станція. Крім того, Запорізька область – один з найбільших виробників сільськогосподарської продукції та виробів харчової промисловості серед регіонів України.

Запорізька область сьогодні – це не тільки самобутня історична перлина України, колиска першої у світі демократичної республіки, заснованої запорізькими козаками, але й один з головних центрів розвитку економічного, технологічного й інтелектуального потенціалу України, регіон невичерпних можливостей за людським, економічним, науковим потенціалом. Це дає усі підстави бути впевненими, що наша область і надалі буде джерелом подальшої розбудови усіх сфер життя незалежної України.

2019 рік є для нашої області ювілейним. Цьогоріч, 10 січня, виповнилося 80 років з дня її утворення. Святкування цієї дати заплановано відзначити низкою масштабних культурних заходів, що розтягнуться на рік і осягнуть всі райони регіону.

Зокрема, Запорізький обласний краєзнавчий музей на честь ювілею відкриває планшетну виставку "Запорізька область – досягнення і перспективи", а також планує представити на огляд відвідувачів найцікавіші експонати із своїх фондів.

Серед запланованих заходів – виставка досягнень Запорізької області, де з масштабною культурною програмою виступлять запорізькі артисти; зустрічі з видатними людьми запорізького краю; екскурсії для учнівської та студентської молоді; видання художньої, краєзнавчої та наукової літератури, збірок дитячих творів "Ми надія твоя, Запорізький край!". Запланована також презентація нових туристичних

маршрутів, буде проведена обласна туристично-краєзнавча експедиція "Мандруємо туристичним краєм". Готують свої тематичні виставки і запорізькі фотохудожники, художники і скульптори. Містами та районами мандруватиме мистецький тур з концертною програмою "Мій Запорізький край". Провідних діячів мистецтв Запоріжжя заплановано запросити до участі у концерті "Мистецька гордість Запоріжжя". Крім того, відповідні заходи і особисті переліки досягнень готують до ювілею області і всі райони міста.

Не мають залишатись осторонь цієї роботи і бібліотечні заклади обласного центру та області. Відзначення 80-річчя Запорізького краю має бути одним з головних пріоритетів виховної роботи бібліотек 2019 року. У цей період лейтмотивом бібліотечного життя мають стати поняття: рідний край, Батьківщина, родина, патріот, громадянин. Першочергове завдання бібліотеки у цьому напрямку – наповнення виставок фото - та архівними матеріалами, літературою, що висвітлює основні віхи становлення та розвитку Запорізької області, а також підготовка ряду заходів з національно-патріотичного спрямування.

При проведенні таких заходів доречно на прикладах основних подій показати становлення Запорізької області як однієї з провідних областей незалежної Української держави; окреслити її вагому частку в історії, культурі, економіці, науці держави; сприяти формуванню у дітей та молоді історичної пам’яті, активної життєвої позиції та особистої відповідальності за долю свого рідного краю, що сприятиме процвітанню Запорізького краю у майбутньому.

Для молодших школярів, під час підготовки і проведення заходів з національно-патріотичного виховання, варто запроваджувати такі форми роботи, які культивують любов до батьків, до природи, людяне ставлення до довкілля. Доцільно використовувати художні мініатюри В. Сухомлинського, український фольклор, легенди і перекази.

Орієнтовні творчі форми проведення заходів для молодших школярів: літературний віночок "Запорізький край – Батьківщина моя"; пізнавальна гра-подорож "Пам’ятні місця рідного міста (села)"; виставка малюнків "Рідний край, де ми живемо", "Улюблені куточки мого міста (села)"; вікторина "Що я знаю про природу рідного краю"; зустріч "Сторінками сімейного альбому"; заочні мандрівки, подорожі "Люби і знай свій рідний край"; екскурсії до місцевого краєзнавчого музею; краєзнавча гра-лото "Барви рідного краю"; презентація творчого проекту "Я люблю рідне місто (село)", "Мої мрії про майбутнє рідного міста (села)"; свято-конкурс "Козацькому роду нема переводу"; мандрівка-конкурс "Козацькими порогами"; уявна подорож "Цікава країна"; гра-квест "Як юні читачі на Січі побували"; лицарський турнір "А ну, який з тебе козак?".

Заходи з національно-патріотичного виховання для дітей середньої вікової групи мають сприяти гармонійному поєднанню ідей патріотизму з атмосферою в

колективі, громадянській спрямованості діяльності дітей, їхньої поведінки, духовного життя, ставлення до рідного краю, мови, природи.

Творчі форми проведення заходів для учнів названої вікової групи можуть бути такими: вікторина "Знаю та розумію історію рідного краю"; заочна пошукова експедиція "Козацькому роду нема переводу"; літературно-географічний пошук "Панорама десятиліть рідного краю"; історичні портрети "Видатні особистості Запорізького краю"; презентація проекту "Моя земля – Запорізький край"; презентація дослідницько-пошукового клубу знавців природи рідного краю; азбука громадянина "Я – запорожець"; діалоги про традиції, звичаї, культуру "Доля моєї сім'ї у долі рідного краю"; зустрічі з видатними земляками "Запорізький край люди прикрашають"; організаційно-ділова гра "Мій внесок у славу й добробут рідного міста (села)"; ерудит-лото "Козацтво – історія роду"; квест "Нащадки козацького краю"; театралізоване дійство "Запорозькі козаки – наша слава на віки".

При підготовці таких заходів для дітей старшого шкільного віку, доцільним буде використання змістовної віртуальної подорожі "Моя сім'я, моя родина – це наша область, Україно!". Прагнення дітей до самостійності, роздуми про власний життєвий шлях бажано спрямувати на формування почуття господаря, який оцінює свою життєву позицію через призму пізнання минулого і сучасного рідної області, інтересів і потреб рідного краю та шляхів його розвитку.

Орієнтовні форми заходів для цієї вікової категорії: анкетування "Запорізький край: думаю, мрію, пропоную"; лист до сучасників "Моя рідна земля – Запорізький край"; перехрестя думок "Минуле, сучасне, майбутнє"; фотовиставка "Краєвиди рідного міста (села)"; літературно-музичний калейдоскоп "Пісні нашого краю"; аукціон соціальних ідей "Відродження рідного краю"; благодійні акції "Знаємо, любимо, шануємо"; презентація програмного проекту "Видатні особистості краю"; творча гра "Запорізький край і людина року"; фестиваль патріотичного вірша "Славить словом він край запорізький"; гра-подорож "Козацькими стежками"; комплексна командна гра-квест "Козацькі манівці"; ділова гра "Мандрівка в козацьку добу" та ін.

Для більш детального ознайомлення дітей з Запорізьким краєм (Хортицею, Дніпрогесом, Кам'яною могилою, Садибою Попова та іншими пам'ятками культури) можна запланувати проведення циклів краєзнавчих заходів "Персональний гід стежками рідного краю", "Архітектурна палітра", "Скарби запорізького краю", на яких познайомити дітей з природою, історією, легендами та пам'ятками Запорізької області. Заходи можна організувати у вигляді відеомандрівок, підкріплюючи свою розповідь сучасними та архівними фото.

Під час проведення таких заходів бажане використання державної символіки,а книжкові виставки повинні мати належний інформаційний та художньо-естетичний рівень оформлення. Пропонуємо організувати книжково-ілюстративні виставки,

присвячені людям, що користуються великою повагою в рідному краї: "Гордість Запорізького краю", "Відомі запоріжці", "Щоб пам'ятали", "Ми пишаємося ними". Крім того, можна організувати акцію – створення альбому "Ми малюємо рідний край" або "Запорізький край очима дітей", де будуть зібрані малюнки дітей різних вікових та соціальних груп, присвячені Запорізькому краю.

Доречним буде не оминути увагою обласні заклади культури, для багатьох з який 2019 рік також є ювілейним. Зокрема, ювілейні дати відзначатимуть: обласна бібліотека для дітей "Юний читач" (80-річчя від дня утворення, лютий); академічний обласний український музично-драматичний театр ім. В. Г. Магара (90-річчя від дня утворення, березень); обласна філармонія (80-річчя від дня утворення, квітень); обласний театр ляльок (80-річчя від дня утворення, вересень); обласний методичний центр культури і мистецтва (80-річчя від дня утворення, грудень). Ці урочистості нададуть особливої ваги святкуванню ювілею області.

Пропонуємо вашій увазі сценарій свята на відзначення 80-річчя утворення обласної бібліотеки для дітей "Юний читач" .

Бібліоальманах "Юний читач" в координатах часу"

На початку заходу звучать мелодії дитячих пісень та пісня про бібліотеку. На мультимедійному екрані демонструється відеоряд. Виходить Ведуча і 2 читці.

Ведуча: Добрий день, шановні гості, колеги, читачі! Є багато чудес на землі – створених природою і зроблених руками людини. І серед них найбільше чудо – книга. В ній відображене все, створене людським розумом, все, до чого прагне наша душа, весь неосяжний духовний світ людини… Книга – як негасимий смолоскип, що освітлює шлях людині. І завжди цей смолоскип був і є в руках бережливих, надійних, вірних своєму покликанню людей – бібліотекарів.

Сьогодні у нашій бібліотеці свято – 80-річчя від дня народження, і ми запрошуємо вас разом з нами перегорнути сторінки нашого бібліоальманаху "Юний читач" в координатах часу".

Читець 1: Бібліотека – море книг,
Бібліотека – храм науки…
Переступайте наш поріг,
Беріть скарби нетлінні в руки!
Вони – це згусток давнини,
Вони – це всіх епох розмова.
У них – боління тих людей,
Кому за біль – добро народів.
У грізній сутичці ідей
Вони бажали добрих сходів.
Вони прорвались в наші дні
Крізь морок тьми і непогоди.

Вони прийшли із далини,
Як наша виспівана мова.
Немов душа – квилять одні,
А інші шлють геройства оди…

Читець 2: Переступайте наш поріг –
Вам буде добре в цій оселі:
Гомер громово гряне в ріг,
Заплаче мужньо Руставелі.
Тут Данте заведе вас в рай,
Шекспір відкриє високості.
Наш Гоголь обезсмертить край,
І Пушкін вас запросить в гості.
Запалить душу вам Тарас,
І надихне чаїно Леся…
Марко Вовчок запросить вас,
І Остап Вишня посміхнеться
Тож не минайте наш поріг,
Беріть скарби нетлінні в руки:
Нема прекрасніших доріг,
Ніж в цей вселюдський храм науки.

Ведуча: Беручи до рук книгу, занурюєшся в неї з головою. Мрії, мрії, мрії… Їх у нас так багато, мабуть стільки, скільки прочитаних книг. Бібліотекарі – теж мрійники. Ми мріємо, щоб наші читачі зростали разом з книгою, закохувались у їхніх героїв та занурювались у вир пригод, і, можливо не зараз, а через багато-багато років здійснили свою дитячу мрію, на яку надихнула їх книга.

Звучить музичне привітання від запрошених артистів.

Ведуча: Ну що ж, відкриваємо першу сторінку нашого альманаху – Історичну.

Сьогодні ви мали змогу ознайомитися з фотовиставкою, яка десятиліття за десятиліттям розповідає про становлення нашої бібліотеки… А докладніше про історію бібліотеки розповість…. (пауза) – професорка Всезнайко.

З'являється бібліотекар у чорному плащі, конфедератці та в окулярах і розповідає про історію бібліотеки, спираючись на фото, що демонструються на екран.

Професорка Всезнайко: Вітаю вас, шановні високоповажні гості, дорогі колеги та наші любі читачі! Хочу запросити вас у невеличкий екскурс та перегорнути найважливіші сторінки історії нашого поважного за віком, але завжди молодого душею закладу. Недарма ж він носить таку знакову назву – "Юний читач"! А як відомо: як човен назвеш, так він і попливе! І, думаю, назву у свій час було вибрано правильно! Про що свідчить сьогоднішнє наше зібрання.

Але повернемось до історії… На превеликий жаль, точної дати утворення нашої бібліотеки не збереглось. Цьому були об'єктивні причини: війна, окупація, втрата багатьох документів… Проте, все ж таки деякі свідчення маємо.

Перша згадка в архівних документах про організацію бібліотечного обслуговування дітей у Запоріжжі датується 1924-м роком, де йдеться про відкриття при центральній робітничій бібліотеці дитячого відділу, у якому двічі на тиждень обслуговували учнів шкіл міста. Відвідування було платним – 15 копійок на місяць. До слова сказати, дорослих у ці дні не обслуговували, бо вхід до бібліотеки був лише один, і не було окремого приміщення для дітей. Тобто вже тоді розуміли, що дітям в бібліотеці потрібен власний простір!

Подальші записи у документах свідчать про те, що у 1929 році Запорізька міська рада, розглядаючи питання бібліотечного обслуговування у місті, зазначала про недостатність книг у дитячому відділі, що не дає можливості задовольнити читацький попит школярів.

Далі маємо відомості про те, що згідно з Постановою Центрального виконавчого комітету СРСР від 1934 року облвиконкоми зобов'язували відкрити при облвно бібліотечні сектори, а при школах – бібліотеки. Зокрема, у Дніпропетровській області, до якої тоді відносилось і наше місто Запоріжжя, мало відкритись 10 дитячих бібліотек. Про це писала газета "Большевик Запорожья", і саме там йшлося про те, що у місті функціонує єдина бібліотека для дітей, яка розташована в районі 6-го селища, так званого Соцміста, із фондом понад 3 тис. прим. Її послугами на той час користувались понад 500 читачів і завідувала нею Марія Фоківна Гришко. *(демонструється фото М. Гришко).*

Саме на базі цієї бібліотеки, з утворенням у січні 1939 року Запорізької області, і було відкрито обласну бібліотеку для дітей. Таж сама місцева газета "Большевик Запорожья" від 24 лютого 1939 року пише "…Городская детская библиотека – единственная в городе. В связи с организацией области она также расширяется, превращается в областную библиотеку». За матеріалами звіту бібліотеки за 1940 рік станом на 01. 01. 1941 р. її фонд налічував вже 17 тис. прим.

Проте, під час окупації міста фашистами фонд бібліотеки був повністю знищений, завідуюча бібліотекою, як і багато інших жителів міста, відправилась в евакуацію. Після визволення Запоріжжя від нацистів, яке як ми знаємо відбулось у 1943 році, кілька місяців потому за постановою Запорізького облвиконкому від 20 січня 1944 року за № 44 "Про відновлення роботи обласних бібліотек та музею м. Запоріжжя" обласна бібліотека для дітей відкрила свої двері для читачів.

Незважаючи на те, що місто дуже постраждало від розрухи, бібліотека все ж зуміла отримати дві невеличкі напівпідвальні кімнати загальною площею 24 м^2 у приміщенні міського будинку піонерів. *(демонструється фото приміщення).* Бідним було і обладнання бібліотеки: 2 стелажі, 3 столи, 4 стільці, одна книжкова вітрина та тумбочка. Зважаючи на тісноту, в бібліотеці функціонував лише один відділ – абонемент. На момент відкриття у фонді налічувалось лише 590 прим. книг, зібра-

них у жителів міста. Але вже на кінець року, завдяки небайдужості запоріжців її фонд збільшився до 3-х тисяч.

Марія Гришко, яка на той час повернулась з евакуації, очолила обласну бібліотеку для дорослих, а керувати нашою бібліотекою запропонували Марії Адамович. У квітні 1945 року був затверджений штат бібліотеки у кількості 6-ти працівників. А 10 жовтня 1946 року бібліотека була зареєстрована Запорізьким обласним відділом культосвітніх установ і одержала реєстраційне свідоцтво № 2, згідно з яким отримала назву «Запорізька обласна бібліотека для дітей та юнацтва "Юний читач". Слід сказати, що юнацтво бібліотека обслуговувала до початку шістдесятих років, а коли в Україні почали утворюватись обласні бібліотеки для юнацтва, то у зв'язку з цим у квітні 1962 року нашу бібліотеку було реорганізовано в обласну бібліотеку для дітей "Юний читач".

Вже через рік після реєстрації, у 1947 році бібліотека змогла поліпшити своє матеріальне становище, отримавши приміщення в окремому одноповерховому будинку загальною площею 120 м^2, завдяки чому виникла можливість відкрити читальний зал і виділити абонемент для читачів молодшого шкільного віку. *(демонструється фото приміщення бібліотеки).*

Але з часом і це приміщення стало для бібліотеки тісним, ріс фонд, а головне – збільшувалась кількість відвідувачів. І ось у грудні 1952 року, не без старань директора бібліотеки Галини Сергіївни Рябошапки, *(демонструється фото Г. Рябошапки),* яка очолила її у 1949 році і керувала нею до 1959-го, коли була призначена на посаду директора обласної наукової бібліотеки, наша бібліотека отримала хороше світле приміщення площею 400 м^2 за адресою: просп. Леніна (нині Соборний), 210, де з комфортом змогли розташуватись відділи обслуговування для учнів молодших класів та для старших школярів з окремим приміщенням для читального залу. Окремі кабінети отримали і відділ комплектування та науково-методичний, а влітку була можливість облаштувати навіть літній майданчик. *(демонструється фото літнього майданчика).* А коли трохи згодом бібліотеці було виділено ще додаткові 300 м^2 у підвальному приміщенні будинку поряд з бібліотекою, виникла можливість для більш комфортного розташування та розкриття фонду, який регулярно поповнювався новою літературою.

(*Демонструються фото колективу бібліотеки та окремих заходів, на фоні яких ведеться подальша розповідь).* Комфортні умови, кваліфікований творчий колектив, хороший, добре організований фонд, розмаїття дитячої періодики – все це сприяло тому, що бібліотека стала улюбленим місцем запорізької дітвори. Тут орга-

нізовувались зустрічі з письменниками, відомими земляками, проводились читацькі конференції, обговорення книг.

Доречним буде окремо сказати кілька слів про Галину Захарівну Лашук *(демонструються фото Г. Лашук),* яка очолила бібліотеку у 1959 році і керувала нею протягом чверті століття, до 1984-го. Саме вона була рушієм і ініціатором багатьох подій і заходів, що проводились бібліотекою. Саме за її керівництва "Юний читач" був нагороджений Почесною грамотою Всесоюзної піонерської організації, що на той час було надзвичайно престижно. Ще одна знакова і дуже почесна, отримана колективом бібліотеки нагорода – ювілейна медаль на ознаменування 150-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка, вручена бібліотеці Урядовим Ювілейним комітетом УРСР у 1964 році.

Та й сама Галина Захарівна мала державні нагороди, зокрема була удостоєна ордена Трудового Червоного Прапора, мала і бойові нагороди, бо була учасником Другої світової війни. Її невтомна енергія відчутна і досі, хоч її вже, на превеликий жаль, немає з нами. Саме на роки її керівництва припало облаштування цього прекрасного храму книги, де ми сьогодні святкуємо свій ювілей *(демонструється фото будинку, де розташована бібліотека)*.

Рішенням виконавчого комітету Запорізької облради від 11 травня 1978 року за № 140, у зв'язку з введенням в експлуатацію приміщення обласної наукової бібліотеки оце прекрасне приміщення, яке ви бачите на фото, і яке, до речі, також будувалось спеціально під бібліотеку, було віддано дітям, тобто нашому "Юному читачеві"!

Після капітального ремонту та деякої реконструкції для врахування специфіки роботи з дітьми, у грудні 1978 року бібліотека гостинно відкрила двері своїм читачам *(демонструється фото відкриття бібліотека)*. На площі у понад 1200 м^2 були облаштовані відділи обслуговування для молодших і старших школярів з просторими абонементами та читальними залами, інформаційно-бібліографічний відділ із залом каталогів та картотек, науково-методичний відділ з окремим методичним кабінетом.

З'явились і нові відділи, зокрема, нотно-музичний та книгозберігання. У створеному відділі книгозберігання виникла можливість виділити місце для колекції раритетних та рідкісних видань та книг з автографами, а також розвантажити підсобні фонди відділів обслуговування від дублетної літератури.

У нотно-музичному відділі був зібраний найбільший у обласному центрі фонд нотних видань, що було на той час дуже важливо, бо попит на таку літературу був надзвичайно високим. До цього відділу почали записуватись діти та викладачі музичних шкіл з усього міста. Згодом відділ було реорганізовано у відділ мистецтв, бо тут почала акумулюватись література з усіх напрямів мистецтва. Бібліотека обзаводиться технічними засобами, придбає музичні інструменти, активно комплектується грамзаписами, діафільмами, з'являються комплекти ляльок для бібліотечного лялькового театру. *(демонструється фото вистави лялькового театру)*.

Таким чином, робота бібліотеки кардинально змінюється. Крім комфортно облаштованих місць для роботи з книгою у читальних залах, тут з'являються всі умови для цікавого проведення дозвілля, роботи гуртків за інтересами, що сприяє залученню до бібліотеки і дітей, і їхніх батьків. А ще просторий читальний зал, де ми знаходимось з вами зараз, міг вмістити чимало читачів, тому тут частенько збирались на масштабні заходи діти з усього Запоріжжя і, навіть, області *(демонструється фото заходів)*.

Та бібліотека продовжує розвиватись. У 2001 році у нас з'являється власна бухгалтерська служба і відкривається ще один відділ – краєзнавства, вірніше структурний підрозділ відділу науково-методичної роботи. Це була вимога часу, яка виникла у зв'язку з введенням до шкільних програм курсів вивчення історії краю, літератури краю та географії краю.

Проте, хочу знову повернутись до конкретних особистостей колективу бібліотеки, бо, як відомо, у цих стінах завжди трудились і продовжують працювати справжні професіонали, а очолювали бібліотеку справжні лідери. Після виходу на пенсію Г. З. Лашук, у 1984 році бібліотеку очолила Раїса Миколаївна Кірпа *(демонструється фото Р. Кірпи),* яка досконало знала усі бібліотечні процеси, бо почала свій трудовий шлях саме у цій бібліотеці. Прийшовши сюди у 1955-му, вона віддала улюбленій професії майже 60 років свого життя, бо вийшовши у 1998 році на пенсію, не полишила бібліотеку, а продовжила працювати на посаді провідного редактора.

Не меншими лідерськими якостями була наділена і Ольга Павлівна Башкатова, *(демонструється фото О. Башкатової),* яка прийшла на зміну Раїсі Миколаївні і керувала бібліотекою півтора десятка років. За її керівництва бібліотека почала оснащуватись комп'ютерами, мультимедійною та копіювальною технікою, була

придбана бібліотечна програма для створення електронних баз даних, зокрема і електронного каталогу, що посприяло виведенню бібліотеки на новий рівень обслуговування користувачів, а творчий потенціал колективу допоміг, зокрема, отримати у 2013 році перемогу у Всеукраїнському конкурсі обласних бібліотек з проектом "Від серця – до серця", присвяченим роботі з дітьми, у т. ч. і з особливими потребами.

Коли людина стає бібліотекарем? Мається на увазі не диплом і не трудова книжка. Хіба це не особливість душі? На мою думку, одна з основних рис, що визначає долю бібліотекаря – це напевне любов до самої бібліотеки, і якщо така любов є, то бібліотека стає рідною домівкою, в якій проходить все життя. Саме такими Бібліотекарями з великої літери є кожен, хто працює нині тут, у нашому рідному "Юному читачі", починаючи звичайно з нинішнього директора Лариси Вікторівни Данилової *(демонструється фото Л. Данилової),* яка очолила бібліотеку у 2014 році і за цей невеликий термін підняла її на ще вищий рівень, про що свідчить, зокрема, здобуття третього місця у Всеукраїнському конкурсі "Бібліотека року – 2016", отримання Диплому ІІІ ступеню УБА та Почесної грамоти Міністерства культури України та УБА *(демонструється фото колективу бібліотека з нагородами)*.

(Демонструються фото бібліотечних заходів, на фоні яких ведеться подальша розповідь). Сьогодні кардинально змінилося уявлення про завдання та можливості нашої бібліотеки, про її місце в культурній, освітній та інформаційній інфраструктурі. Зараз бібліотека вирішує багато в чому інші, більш різноманітні та складніші завдання, має інші пріоритети. До традиційних функцій просвітницького характеру додалися функції інформаційного центру. Змінюються форми обслуговування дітей, характер взаємодії з різними соціальними групами, з установами, що формують культурне середовище регіону та опікуються організацією дозвілля дітей.

Дуже важливе завдання для нас сьогодні – завоювання громадського визнання, авторитету нашої установи. Тому й доводиться підкорювати серця не тільки творчих людей, але й вічно зайнятих чиновників. А тут необхідні і дипломатія, і комунікабельність, і жіноча чарівність, і багато іншого, іноді невловимого, що створює певну привабливу ауру бібліотеки.

Ось так стисло розповіла вам, шановні гості, про вісім десятків років, які промайнули, напевне, як одна мить. А зараз *(бере до рук товстелезну папку з па-*

перами) хочу коротенько…, так хвилин десь на сорок…, познайомити вас із здобутками нашої бібліотеки у 2018 році…

Ведуча: Ні-ні-ні, дякуємо, пані професорко, але ми не будемо втомлювати наших гостей. Звіт вони й на сайті зможуть прочитати. А давайте краще зараз подивимось відеофільм "Один день із життя бібліотеки", і все всім відразу стане зрозумілим!

Професорка Всезнайко: От так завжди, просиш уваги та поваги, а молодь все одно гне своє… Та вимушена підкоритись, нічого не поробиш, технічний прогрес, новітні технології диктують свої умови.

Демонструється відеоролик, після чого ведуча представляє бібліотекаря, яка виконувала роль Професорки Всезнайки та запрошує зайняти місце у залі.

Ведуча: Ось ми і перегорнули з вами першу сторінку і відкриваємо другу – Привітальну!

Коли людина вперше переступає поріг бібліотеки, хранитель її скарбів, бібліотекар, заповнивши перший у житті нового читача бібліотечний документ – читацький формуляр, відкриває для цієї людини шлях до книг – і зовсім нових, і зачитаних до дірок, і таких, що пахнуть друкарською фарбою, з хрусткими аркушами, і розбухлих від постійного перегортання сторінок.

Сьогодні свято храму книг.
Бібліотеки славне свято.
Зібрались ми у залі цій,
Щоб теплих слів сказать багато.

Щоб возвеличить до кінця
І щоб віддати щиру шану
Усім. Усім працівникам.
Що відкривали двері храму.

Сьогодні в нашій залі присутні вельмишановні ветерани бібліотечної праці, які практично все своє життя віддали "Юному читачу", наші колеги та партнери та інші поважні гості. *(Ведуча представляє поважних гостей).*

Ведуча: Будь-яке свято – це завжди багато щирих вірних друзів, це теплі слова вітань. Не виняток і наш день. Нас прийшли привітати представники Департаменту культури, туризму, національностей та релігій, які всіляко допомагають нам, опікуються долею нашої бібліотеки. *(Ведуча надає слово представнику Департаменту, після чого разом з ним вручає грамоти членам колективу бібліотеки).*

Звучить музичне привітання від запрошених артистів.

Ведуча: А зараз я хочу звернутись до наших шановних ветеранів, які прийшли на наше спільне свято. *(Ведуча*

проводить інтерактив з ветеранами).

Орієнтовні питання для інтерактивну:

1. Що для Вас означає поняття "бути бібліотекарем"?

2. Як Ви стали бібліотекарем, чому прийняли таке рішення?

3. За що Ви любите свою професію?

4. Назвіть найголовніші риси, якими повинна володіти людина, що обрала професію бібліотекаря?

5. Всі ми знаємо, що діти – особлива категорія читачів. З власного досвіду порекомендуйте шлях до серця дитини.

6. Що, на Вашу думку, повинен знати і уміти бібліотекар?

7. Щоб вибрати цю професію, потрібно, мабуть, любити читати. А коли у Вас з'явилась любов до читання, і що Ви порекомендуєте прочитати сучасній молоді?

8. Як Ви вважаєте, в бібліотеку приходять тільки за книгами?

9. Що, на Вашу думку, найскладніше у роботі бібліотекаря?

10. Чи згодні ви з тим, що "золоте століття" бібліотек пройшло?

11. Як Ви вважаєте, якими будуть бібліотеки у майбутньому?

12. Яким, на Вашу думку, повинен бути сучасний бібліотекар?

Бесіду Ведучої перебиває аудіозапис "Політ ступи Баби Яги". До зали заходить бібліотекар в образі Баби Яги з мітлою в руках.

Баба Яга: Тру! Мітла – зупинись, Український дух єднає!
Я приїхала, кажись! І Ягуня Вас вітає!

Доброго Вам здоров'ячка. А чого це ви тут зібрались, чого повсідались?

Ведуча: А у нас сьогодні свято! 80-річчя від дня народження нашої бібліотеки!

Баба Яга: Свято? У Вас ювілей? А мене чого не покликали? Що, знову забули? Що за пам'ять у вас така, дівоча! Та воно і зрозуміло. За нашими казковими мірками ви ще діти нерозумні. Але бабуся *(показує на себе)* – мудра жінка. Сама прийде, не образиться. Мені ж вже… *(запинається)* не важливо скільки років. Одним словом – дуже мудра, дуже розумна, дуже інтелектуальна, дуже досвідчена, до того ж просто дуже файна жінка! І головне – свідома. Бо ця чарівниця *(показує на себе)* розуміє – поки існують дитячі бібліотеки, поки існують такі жінки як ви, поки живе і розвивається українська дитяча книга – українська нація буде квітнути. І хай дитяча книжка – дорога. Дарма! Менше будуть купувати – більше до цього чудового палацу книги під назвою бібліотека "Юний читач" – заві-

тають. Бо ця бібліотека і мені рідною домівкою стала. Я ж влітку та восени в лісі живу, на Хортиці, а взимку в бібліотеку перелітаю, бо опалення у бабусі немає, а ламати дерева, та ще й в заповіднику – зась. Я ж не браконьєрка якась, щоб домівку свою руйнувати. А тут тепло, затишно, і діти завжди мене раді бачити. Маю надію, що і ви не злякалися, що я до вас завітала. Тому хочу поздоровити вас з днем вашого народження і сказати вам кілька теплих слів *(зачитує привітальну листівку)*:

Звідки ті роки беруться? Хто знає?
З лісу мого мов приходять незримо!
Щойно ж на шлях свій ступили – чекає
Восьмий десяток уже за дверима.

Роки відлітають птахами у вирій,
В далекі краї – за обрій летять,
А вам, мої любі, на ниві книжковій
лише тільки стукнуло вісімдесят!

Нехай стане явним усе що бажалось,
Що мрією, сном і дивом здавалось,
Щоб щастя до вас назавжди завітало,
А в серці натхнення яскраво палало.

Хтось може скаже – зима на порозі!
Хтось може скаже – вже сонце сідає...
Тільки не вам – ви постійно в дорозі,
Сонечко вам ще бадьоро сіяє!

Низько вклоняюсь, мої дорогенькі,
Бажаю здоров'я з роси і води,
Нехай ваші добрі і лагідні руки
Любов і тепло всім приносять завжди.

І хай життя буде,
Чудовим як казка,
Ніжне, щасливе,
Легке і прекрасне!

Баба Яга: А тепер я буду чаклувати *(дістає свою сумку, мітлу і починає чаклувати)*.

Побажаю всім удачі
Й щасливої долі.
На Канарах Вам по дачі
І грошей доволі.

Щоб в житті могли здолати
Височенні гори,
І щоб раз у рік літали
На Червоне море.

А Департамент, маю надію, про все це потурбується! Та і я ж не с пустими руками прийшла *(продовжує чаклувати, роздаючи гостям подарунки)*.

Щоб завжди були такі
Гарні, милі, молоді,
Чахлик вам яйце прислав
Й своїм словом наказав –

Його в скринці зберігати,
Щоб талант і силу мати.
Допомагає воно ефективно
Бути здоровими всім і активними.
(вручає шоколадне яйце).

Щоб не мучила тривога
З'їжте жаб'ячу ви ногу.
У хранцузів повчимося,
Щоби добре всім жилося.

Все життя тих жаб їдять
І солодко собі сплять.
(вручає сушені кальмари).

Щоб жилось солодко Вам
Ще цукерочок 100 грам.
(вручає цукерки).

Щоб все складалося чудово
Для вас серветки паперові.
(вручає паперові серветки).

Щоб знати вам чого і де дістати,
Ось вам блокнот,
Щоб все це записати. *(вручає блокнот).*

А щоб автографи давати
Вам треба ручку завжди мати.
(роздає кулькові ручки).

І ще Вам кава запашна.
Зігріє душу всім вона. *(дарує каву).*

Так, начебто усе сказала.
Якщо ж порад дала замало,
Ви в фейсбук все напишіть,
Про проблеми розкажіть.
Швидко я до вас примчуся
І в усьому розберуся!

Ведуча дякує Бабі Язі за привітання, представляє гостям бібліотекаря, яка виконувала її роль, та запрошує зайняти місце у залі.

Ведуча: Усі ці роки ми завжди відчували підтримку від Національної бібліотеки України для дітей, недарма ж вони і сьогодні приїхали привітати нас зі святом. А ще у цій залі разом з нами знаходяться наші колеги з обласних бібліотек, з дитячих бібліотек області, партнери і просто добрі друзі, а також представники профспілки працівників культури, чию підтримку ми відчуваємо повсякденно і які при потребі завжди стають на захист наших прав. Є серед запрошених і ті, для кого "Юний читач" став трампліном для майбутньої кар'єри.

Ведуча по черзі надає слово для привітання гостям, після чого звучить музичне привітання від запрошених артистів.

Ведуча: У нашій бібліотеці зустрічаються цілі покоління: діти, батьки, дідусі і бабусі. Тут народжуються вчені і навіть кохання приходить сюди. Ну і яка ж дитяча бібліотека без дітей? Отож сьогодні до нас на свято завітали діти – вихованці дитячого садочка "Перлинка", які теж хочуть

привітати нас з ювілеєм! Прошу вітати!

Звучить дитяча музика. Під музику виходять бібліотекарі в образах дітей молодшої дитсадівської групи на чолі з бібліотекарем у ролі вихователь ки. Вихователька вітає гостей від свого імені, а потім надає слово своїм "вихованцям", які проголошують привітання, імітуючи дитячі голоси та дитячу поведінку.

Бібліотекар 1: Бібліотекарі ідуть
І факел знань в руках несуть.
Потрібно всім цінить їх труд –
Без них всі книги пропадуть.

Бібліотекар 2: У них і книга, і журнал,
Абонемент, читальний зал,
Усюди читачі сидять
І сторінками шелестять.

Бібліотекар 3: Співають, пишуть і малюють,
Сценарій свята підготують,
Прем'єру книги проведуть,
І звіт, і план вони здадуть.

Бібліотекар 4: Бібліотекарі ідуть
І факел знань в руках несуть.
Потрібно всім цінить їх труд –
Без них всі книги пропадуть.

Ведуча: Ось і перегорнули ми з вами другу сторінку нашого бібліоальманаху. І опиняємось на третій сторінці – Презентаційній.

Ведуча надає слово директору бібліотеки. Директор підводить свою розповідь до 3 сторінки – «Сучасної» і представляє гостям брендмейкера, який презентує новий фірмовий стиль (брендбук) обласної бібліотеки для дітей "Юний читач".

Ведуча: Перегортаємо третю сторінку нашого бібліоальманаху і опиняємось на четвертій, заключній – Святковій. Бо яке ж свято без святкового торта? *(під мелодію "З днем народження" до зали виноситься святковий торт).*

Ведуча: Найголовніше для нашої бібліотеки це наші читачі – діти. Тому, честь першими скуштувати цей святковий торт надається нашим читачам – дітям. *(Ведуча розрізає торт і роздає дітям).*

Ведуча: Я ще раз хочу щиро привітати усіх зі святом і побажати усім присутнім і нашій бібліотеці у тому числі процвітання, фінансової стабільності, нових креативних ідей, а працівникам міцного здоров'я, творчого піднесення, натхнення і удачі у всіх починаннях! Щоб у нашому житті вистачало всіх сторінок, не було пропущених і обірваних, а були тільки різнокольорові, наповнені

несподіваними яскравими подіями. Нехай здійснюються усі бажання! Вітаємо! А тепер я всіх запрошую на святкове солодке чаювання.

Рідний край – це не місце на карті, не держава, навіть, це – кохання в серці. Рідний край – це мова, пісні, книжки. Це знайомі з дитинства казкові герої. Це найперші спогади про власне життя. Усі ми на Землі – добрі сусіди, кожен з нас іде непростим шляхом власного життя. Ми маємо поважати одне одного. Хочеться, щоб усі жили мирно, щоб назавжди збереглися недоторканими дорогі для нас рідні місця, що для кожного з нас – свої, власні.

Край Запорізький – це сама історія. Тут насправді переймаєшся духом нестримного Дніпра, солодким повітрям козацької вольниці, повагою до стійкості вікових дубів-велетнів. Ця земля народжувала героїв, чиї подвиги оспівувалися у піснях та легендах. Творці історії – це наші діди та батьки, матері та сестри, які залишили добру згадку прийдешнім поколінням. Сьогодні історію рідного краю пишемо ми з вами, на нас покладена відповідальність за світле майбутнє країни.

Запоріжжя ніколи не було на узбіччі історії, споконвіку стоячи на легендарному шляху з "варяг у греки", що відповідним чином позначилося на формуванні справжнього, а не штучного, інтернаціоналізму, вчило гостинності та відкритості серця.

Список використаної літератури:

Видатні запорожці: альманах. – Запоріжжя: Тандем, 2012. – 80 с.: іл.

Вілінов, Ю. На шляхах від порогів до синіх морів / Ю. Вілінов. – Запоріжжя: ВД Глазунов С. А., 2005. – 384 с.: іл.

Волова, Л. Александровск. Запорожье: Очерки истории города / Л. Волова. – Запорожье: Запорізька Січ, 1997. – 188 с.: ил.

Гордість Запорізького краю: альманах. – Запоріжжя: Тандем, 2010. – 136 с.: іл.

Запорізька область: природа, історія, архітектура, культура: ілюстрована енциклопедія. – Запоріжжя: Дике Поле, 2008. – 400 с. : іл.

Запорожское казачество: от пришлого – к грядущему. – Запорожье: АТ МОТОР СИЧ, 2012. – 440 с.: ил.

Історія Запорізької Січі. – Київ : Арій, 2015. – 240 с. : іл. – (Таємниці історії).

Краса і гордість Запоріжжя: альманах / Автор нарисів В. В. Кузьменко. – Запоріжжя : Тандем-У, 2010. – 95 с.: іл.

Кузьменко, Н. Популярные очерки истории Александровска: Т.1: Рождение города (1770 - 1820) / Н. Кузьменко. – Запоріжжя: Дике Поле, 1997. – 152 с.: ил.

Лютый, А. П. Рождённые Днепростроем / А. П. Лютый, О. В. Варяник. – Запорожье: Издатель Глазунов С. А., 2012. – 240 с.: ил.

Михайлова, В. Г. З Україною в серці. Запорожці – захисники суверенітету і незалежності Батьківщини: художньо-публіцистичні портрети-нариси / В. Г. Михайлова. – Запоріжжя: Кераміст, 2016. – 236 с.: іл.

Новицький, Я. Острів Хортиця на Дніпрі, його природа, історія, старожитності / Я. Новицький. – Запоріжжя : Тандем-У, 2018.– 112 с.: іл.

Пєстрікова, О. М. Хоробрі серця неможливо зупинити: альбом-посвята загиблим землякам-запоріжцям, які віддали своє життя за мир та спокій на рідній землі / О. М. Пєстрікова. – Запоріжжя: Кераміст, 2016. – 160 с.: іл.

Супруненко, В. П. Запорожский край: Популярная энциклопедия природных и исторических достопримечательностей, традиций и названий / В. П. Супруненко. – Запоріжжя: Просвіта, 2007.– 232 с.

Супруненко, В. П. Запорозька вольниця: бойове мистецтво, звичаї та побут низового козацького товариства / В. П. Супруненко. – Запоріжжя: Дике Поле, 2011. – 312 с.

Супруненко, В. П. 100 чудес Запорожского края: дива природы, загадки истории, древности и клады, легенды и предания / В. П. Супруненко – Запорожье : ИД Керамист, 2009.– 350 с.: ил.

Сушко, К. Хортиця. Острів святилищ / К. Сушко. – Дніпропетровськ: Україна, 2013.– 148 с.: іл.

Щур, Ю. Запоріжжя й запорожці у боротьбі за незалежність України: героїчне ХХ сторіччя / Ю. Щур. – Запоріжжя : [б/в], 2016.– 276 с.: іл.

Комунальний заклад "Запорізька обласна бібліотека для дітей "Юний читач"

Запорізької обласної ради

69006

м. Запоріжжя,

вул. В. Лобановського, 14

Телефони: (061) 236-85-62

236-85-63

236-86-27

236-86-49

Факс: (061) 236-85-62

Електронна пошта: zobd@ukr.net

Сайт: www. zobd.zp.ua